

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота бакалавра

з теми: ***“Особливості політичного розвитку
Німеччини у XII – XIII ст.”***

Виконав: студент IV курсу
напряму підготовки 6.020302 Історія
заочної форми навчання
Шевчук Роман Едуардович

Науковий керівник:
к. і. н., старший викладач
кафедри всесвітньої історії
Юга Олександр Анатолійович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Джерельна база та історіографія проблеми	6
Розділ II. Становлення, розвиток та визначальні політичні риси ранньофеодальної монархії в Німеччині (X – XII ст.)	13
Розділ III. Взаємовідносини імператорської влади і папства та проблема централізації країни	24
Розділ IV. Посилення самостійності територіальних князівств та їх вплив на політичне життя Німеччини	40
Висновки	50
Список використаних джерел та літератури	52

Вступ

Актуальність теми. Німеччина як самостійна феодальна держава утворилась на території східних франків після розпаду Франкської імперії. Ця територія включала п'ять основних племінних герцогств – Саксонію, Франконію, Швабію (Аллеманію), Баварію та відвойовану у Франції Лотарингію, а також сусідські французькі, італійські та слов'янські землі – Бургундію, міста північної Італії, Богемію, Австрію та інші.

Після деякого періоду відносної єдності в X – XII столітті в Німеччині почався економічний процес феодальної роздробленості. Але на відміну від Англії та Франції він набув тут незворотного характеру. Це можна пояснити цілим рядом причин, серед яких важливу роль відіграли зовнішні фактори. Два основні напрямки зовнішньої експансії феодальної Німеччини (в Італію та на слов'янський схід) призвели до штучного з'єднання німецьких герцогів, силою приєднаних слов'янських земель та Північної Італії до Німеччини.

Німецькі імператори успадкували не тільки титул “короля франків”, але коронувались в Римі, як “імператори римлян” та отримували корону з рук папи та тим самим претендували на духовне та світське лідерство в християнському світі. Цим пояснюється те особливе значення, котрих набули в історії Німеччини взаємовідносини між державою та церквою, у тому числі її центром у Римі.

Оскільки основною політичною тенденцією розвитку Німеччини залишилась тенденція до децентралізації, періодизація розвитку феодальної держави в Німеччині являє собою певну складність. Зміна форм феодальної держави прослідковується тут не стільки в масштабі всієї імперії та особливо Німеччини, скільки по окремих німецьких князівствах. З XIII ст. вони поступово перетворюються в самостійні держави. Що ж стосується середньовічної Німецької держави в цілому, то її політичну історію можна умовно розподілити на ряд етапів: становлення та розвиток відносно централізованої держави в Німеччині в рамках імперії (X – XII ст.) та

політично-територіальна роздробленість Німеччини і розвиток автономних німецьких князівств-держав з початку XIII ст.

Науковий інтерес до вивчення порушеної в роботі теми зумовлена тим фактом, що Священна Римська імперія німецької нації була специфічним та особливим державним організмом, оскільки протягом тривалого свого існування залишалася ієрархічним державним утворенням феодального типу. Вона довго не набувала характеру національної держави, як Англія чи Франція, не досягла високого ступеня централізації системи управління. Імперія не була ні федерацією, ні конфедерацією в сучасному розумінні, а поєднувала елементи цих форм державного устрою. Суб'єктний склад імперії відрізнявся крайнім різноманіттям: напівнезалежні великі курфюрства і герцогства, князівства і графства, вільні міста, невеликі абатства і дрібні володіння імперських лицарів – всі вони були повноцінними суб'єктами імперії, що володіли різним ступенем правоздатності. Влада імператора ніколи не була абсолютною, а розділялася з аристократією країни.

У зв'язку з названою специфікою середньовічної Німеччини актуальним питанням до сьогодення залишається дослідження специфіки та особливостей політичного розвитку Німеччини упродовж XII – XIII століть.

Об'єктом дослідження є Німеччина (Священна Римська імперія німецької нації) XII – XIII ст.

Предметом дослідження є суспільно-політичний розвиток Німеччини в названий період часу.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період XII – XIII ст. Обраний саме такий період для дослідження зумовлений переходом в політичному житті Німеччини від етапу становлення і розвитку відносно централізованої держави в рамках імперії (XII ст.) до політично-територіальної роздробленості Німеччини і розвитку автономних німецьких князівств-держав з початку XIII ст.

Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати та висвітлити особливості політичного розвитку Священної Римської імперії німецької нації у названий період часу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- охарактеризувати джерельну базу та історіографію проблеми;
- розкрити процес становлення, розвитку та визначальні політичні риси ранньофеодальної монархії в Німеччині (X – XII ст.);
- висвітлити характер взаємовідносин імператорської влади з папством та простежити їх вплив на централізацію країни;
- охарактеризувати чинники й фактори посилення самостійності територіальних князівств та визначити їх вплив на політичне життя Німеччини XIII ст.

Методологічною основою роботи є принципи історизму, науковості та об'єктивності. На всіх етапах дослідження застосовувався комплекс різних методів, які взаємно доповнювали один одного. Для розв'язання дослідницьких завдань використані передусім такі методи: проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний, системного аналізу та синтезу. Зокрема, системно-структурний підхід до вивчення історичної реальності допоміг виокремити основні періоди в політичному розвитку середньовічної Німеччини. Проблемно-хронологічний метод дозволив простежити еволюцію державно-політичного устрою в Німеччині та перехід від тимчасової централізації до політичної роздрібленості.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можна використовувати студентами для підготовки до семінарських занять з курсу “Історія середніх віків”, написання рефератів, курсових, а також в навчальному процесі викладання історії в 7 класі в загальноосвітній школі.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури. Список використаних джерел та літератури нараховує 54 позиції. Обсяг основного тексту роботи – 51 сторінка.

Висновки

Отже, як самостійна держава Німеччина утворилася на землях східних франків після розпаду імперії Карла Великого у середині IX ст. Важливою особливістю політичного розвитку Німеччини в середньовічні часи був поступовий розпад її на окремі князівства, які зберегли свою самостійність до початку XIX століття. Це пояснюється цілою низкою причин, зокрема:

по-перше, економічний розвиток держави відбувався нерівномірно і набув регіонального відокремленого характеру. Економічні інтереси окремих провінцій нерідко розходилися, і вони не були пов'язані між собою сферою товарного обігу;

по-друге, німецькі правителі вже з другої половини X століття прагнули завоювати Італію. В цьому вони досягли певних успіхів. Імператори коронувалися в Римі як “імператори римлян”, одержуючи корону з рук папи римського, претендуючи тим самим на духовне і політичне лідерство у християнському світі. Натомість вектори зовнішньої політики німецьких правителів послаблювали їхню владу всередині держави. Вони були змушені робити поступки місцевим феодалам з метою отримання їхньої збройної підтримки;

по-третє, імператорська влада не зуміла встановити необхідний зв'язок з містами, зробити бюргерство своєю опорою у боротьбі за єдиновладдя, як це було, наприклад, у Франції.

Головною тенденцією у політичному розвитку Німеччини впродовж XII – XIII століть була децентралізація. Починаючи з XIII ст. німецькі князівства перетворюються на самостійні держави, будучи лише формально пов'язаними між собою імператорською владою. Якщо спробувати дати характеристику форм правління в Німеччині в досліджуваний період, то її можна охарактеризувати як сеньйоральну монархію з окремими елементами станово-представницької монархії.

Зміна форм державності простежується в Німеччині не стільки в масштабах всієї імперії, скільки в окремих самостійних князівствах і землях. Свою негативну роль у політичному об'єднанні країни відіграло довготривале суперництво німецьких правителів з папством. На рубежі XII – XIII ст. папська влада переживала епоху піднесення. Папа Інокентій III, зміцнивши свою владу в Італії, став проводити ідею про верховенство папської влади над всім християнським світом і на цій основі безцеремонно втручався у внутрішні справи західноєвропейських держав. В тому числі і Німеччини. Дійшло до того, що папські уповноважені у деяких країнах навіть збирали податки на користь римської церкви.

У боротьбі з папською владою правляча німецька династія Гогенштауфенів загинула, і на десятиліття в країні запанували хаос та міжусобиці. Для подолання такого безвладдя була запроваджена виборна монархія, коли імператори обиралися з числа представників правлячих станів. Це ще більше посилювало самостійність окремих земель. Феодальна роздробленість Німеччини була остаточно закріплена виданою імператором Карлом IV у 1356 році “Золотою буллою”.

Отже, упродовж XII – XIII ст. імператорська влада у Німеччині була вкрай слабкою. Імператор не мав у розпорядженні постійних загальноімперських фінансів, у нього не було постійного загальноімперського війська, а також не існувало загальноімперського суду. У той час коли в інших західноєвропейських державах почався процес політичного згуртування, в Німеччині оформляються територіальні князівства і поглиблюється політична криза.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

1. Історія середніх віків. Практикум. Частина II / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Умань, 2014. 862 с.
2. История Средних веков (V – XV века). Хрестоматия. Пособие для учителя / Составили В. Е. Степанова, А. Я. Шевеленко. Москва: Просвещение, 1969. 335 с.
3. Практикум по истории Средних веков / Составили: М. А. Абрамсон и др. Москва: Просвещение, 1971. 311 с.
4. Смирнова Е. Д., Сушкевич Л. П., Федосик В. А. Средневековый мир в терминах, именах и названиях. Словарь-справочник [Электронный ресурс]. Минск: Беларусь, 1999. 383 с. Режим доступа: <http://history-library.com/index.php?id1=3&category=srednie-veka&author=smirnova-ed&book=1999>
5. Хрестоматия по истории средних веков: Пособие для преподавателей средней школы / Под ред. Н. П. Грацианского и С. Д. Сказкина. Москва: Учпедгиз, 1949. 404 с.

Література

6. Арнаутова Ю. Е. Инвеститура в церкви: идея, практика, значение // Средние века. 2011. Вып. 72(1-2). С. 22-59.
7. Балакин В. Д. Фридрих Барбаросса [Электронный ресурс]. Москва: Молодая гвардия, 2001. 274 с. Режим доступа: <https://7lafa.com/book.php?id=112864&page=1>
8. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків. У 2-х т. Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги””, 2010. 616 с.
9. Беркович М. Е. О характере немецкой средневековой этнической общности в XI – XIII вв. // Средние века. 1973. Вып. 36. С. 22-31.

10. Бестужев И. Священная Римская империя германской нации. Современность истории [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://velesova-sloboda.vho.org/archiv/pdf/bestuzhev-svyashchennaya-rimskaya-imperiya-germanskoi-natsii.pdf>
11. Бойцов М. А. Золотая булла 1356 г. и королевская власть в Германии во II половине XIV в. // Средние века. 1989. № 52. С. 25-46.
12. Булдакова Е. В. От монастырской реформы до Вормского конкордата: из истории Ключнийского движения [Электронный ресурс] // Наука. Релігія. Суспільство. 2017. № 1. С. 17-23. Режим доступа: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/86884/03-Buldakova.pdf?sequence=1>
13. Бусыгина И. М. Германский федерализм: история, современное состояние, потенциал реформирования [Электронный ресурс] // Полис. 2000. № 5. С. 110-120. Режим доступа: http://www.politstudies.ru/index.php?id=2800&page_id=453
14. Вениосов А.В. Особенности развития средневековой Германии. Общественный и государственный строй Германии в период сеньориальной монархии X – XIII вв. [Электронный ресурс] // История государства и права зарубежных стран: учебник / А. В. Вениосов [и др.] ; под ред. А. В. Вениосова. 2-е изд. Минск, 2015. Режим доступа: http://be5.biz/istoriia/senorialnaia_monarhiia_v_germanii.html
15. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum: середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред Л. В. Войтовича. Львів: “Тріада Плюс”, 2010. 502 с.
16. Вонсович Л. В. Королевская власть в средневековой Германии [Электронный ресурс] // Проблемы гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў: Матэрыялы навуковай рэспубліканскай канферэнцыі памяці акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава, 15-16 лістапада 1999 г. Мінск, 2000. Вып. 3. С. 153-158. Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/166664/1/Vonsovich.pdf>

17. Герштейн А. Б. Представление о конфликте императорской и папской властей в середине XIII в. [Электронный ресурс] // Конфликты и компромиссы в истории мировых цивилизаций. Москва, 2009. С. 33-44. Режим доступа: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/5040317/>
18. Герштейн А. Б. Традиции и новаторство в императорской идее Фридриха II Гогенштауфена [Электронный ресурс] // Власть, общество, индивид в средневековой Европе / Отв ред. Н. А. Хачатурян. Москва, 2008. С. 301-318. Режим доступа: http://www.knigoprovod.com/?book_id=3512;topic_id=23
19. Глебов А. Г. О некоторых особенностях раннесредневековой государственности в Западной Европе [Электронный ресурс] // Власть, общество, индивид в средневековой Европе / Отв ред. Н. А. Хачатурян. Москва, 2008. С. 11-19. Режим доступа: http://www.knigoprovod.com/?book_id=3512;topic_id=23
20. Гуменюк Г. П. До питання історико-політичних передумов створення правового збірника “Саксонське зеркало” [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, 2010. Вип. 50. С. 50-58. Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/553.html>
21. Гуменюк Г. П. До питання про розробку та прийняття “Саксонського зеркала” (XIII ст.) [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми держави і права : зб.наук.праць. Одеса, 2007. Вип. 36. С. 287-293. Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v36/56.pdf>
22. Гуменюк Г. П. До питання про створення “Саксонського зеркала” – кодексу середньовічного права Німеччини [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, 2008. Вип. 47. С. 30-34. Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/553-istprava/15265-2010.html>
23. Гуменюк Г. П. “Саксонське зеркало” – різновид імператорського права [Електронний ресурс] // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів, 2008. Вип. 46. С. 33-43. Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/553-istprava/15265-2011-01-22-23-26-23.html>

24. Гутнова Е. В. Западноевропейский регион в XI – XV вв. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://illmik.petrstu.ru/chern_students/UMKD/Chapter_I/1_2_3/I.2.3.b.pdf
25. Гутнова Е. В. Историография истории средних веков. Москва: Высшая школа, 1974. 400 с.
26. Иванов А.А. Раннефеодальная монархия в Германии (XI – XIII вв.) // История государства и права зарубежных стран: учебник / А. В. Вениосов [и др.]; под ред. А. В. Вениосова. 2-е изд. Минск, 2015. Режим доступа: http://be5.biz/istoriia/senorialnaia_monarhiia_v_germanii.html
27. История средних веков / Под ред. Удальцовой К., Карпова С. Москва: Высшая школа, 1990. Т. 1. 495 с.
28. История средних веков / Под ред. С. Д. Сказкина. 2-е изд., перераб. Москва: Высшая школа, 1977. 336 с.
29. Колесницкий Н. Ф. О возникновении германского рейхстага // Средние века. Вып. 56. 1993. С. 68-87.
30. Колесницкий Н.Ф. Священная Римская империя – притязания и действительность. Москва: Наука, 1977. 200 с.
31. Колесницкий Н.Ф. Феодалное государство (VI-XV вв.). Москва: Просвещение, 1967. 272 с.
32. Крижанівська О. О., Крижанівський О. П. Історія Середніх віків: Вступ до історії Європейського Середньовіччя. Курс лекцій: Навчальний посібник. 2-ге видання, стереотип. Київ: Либідь, 2006. 368 с.
33. Лексин И. В. Территориальное устройство Германского королевства и Священной Римской империи [Электронный ресурс] // Российский юридический журнал. 2009. № 1. С. 37-51. Режим доступа: http://www.ruzh.org/rlj/2009/2009_1/DJVU/1663.PDF
34. Лозинский С.Г. История папства. Москва: Из-во политической литературы, 1986. 382 с.
35. Люблинская А. Д. Источниковедение истории средних веков. Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1955. С. 181-207.

36. Мильская Л. Т. Германия в IX – начале XII вв.: Возникновение государства. Характер королевской власти. Создание империи. Режим доступа: http://illmik.petrso.ru/chern_students/UMKD/Chapter_I/1_2_2/I.2.2.d.pdf
37. Неусыхин А. И. Проблемы европейского феодализма. Москва: Наука, 1974. 376 с.
38. Онищук С.В. Конкордатна система – модель відносин між церквою та державою [Електронний ресурс] // Державне управління: теорія та практика. 2013. № 2. С. 240-245. Режим доступа: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej18/PDF/29.pdf>
39. Панкратова О. Б., Турыгин А. А. Проблема становления и развития средневековой германской государственности и права в контексте отечественной и немецкой историографии [Електронний ресурс] // Юриспруденція. 2012. № 4. С. 119-126. Режим доступа: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Мои%20документы/problema-stanovleniya-i-razvitiya-srednevekovoy-germanskoj-gosudarstvennosti-i-prava-v-kontekste-otechestvennoj-i-nemetskoj.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Мои%20документы/problema-stanovleniya-i-razvitiya-srednevekovoy-germanskoj-gosudarstvennosti-i-prava-v-kontekste-otechestvennoj-i-nemetskoj-istoriografii)
40. Патрушев А.И. Германская история [Електронний ресурс]. Москва: Издательство «Весь Мир», 2003. 256 с. Режим доступа: <http://www.vixri.com/d2/Patrushev%20-%20Germanskaja%20istorija.pdf>
41. Петров Е.В. Средневековая Европа: основные общественные процессы, управление, власть: Учебное пособие [Електронний ресурс]. Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гуманит. ун-та, 2008. 75 с. Режим доступа: <http://nvsu.ru/ru/Intellekt/1130/Petrov%20E.V.%20Srednevekovaya%20Evropa%20-%20Uchebnoe%20posobie%20-%202008.pdf>
42. Прокопьев В. П. Армия и государство в истории Германии X – XX вв. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1982. 129 с.
43. Рапп Ф. Священная Римская империя германской нации [Електронний ресурс] / Франсис Рапп; пер. с фр. М.В. Ковальковой. Санкт-Петербург: Евразия, 2009. 427 с. Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1007113>

44. Рыжов К. Все монархи мира. Западная Европа [Электронный ресурс]. Москва: Вече, 1999. 656 с. Режим доступа: <http://www.lib.ru/DIC/MONARHI/monarhi2.txt>
45. Семенов В. Ф. История средних веков. Київ: Поосвещение, 1975. 590 с.
46. Сказкин С. Д. Из истории политической и духовной жизни Западной Европы в средние века: Материалы науч. наследия. Москва: Наука, 1981. 295 с.
47. Смирин М. М. Очерки по истории политической борьбы в Германии перед Реформацией. Москва: Изд-во АН СССР, 1952. 415 с.
48. Соколова О. Ю. Священная Римская империя германской нации периода Золотой буллы и позднее как образец квазифедерализма [Электронный ресурс]. С. 219-224. Режим доступа: <http://dspace.susu.ru/xmlui/bitstream/handle/0001.74/1332/61.pdf?sequence=1>
49. Филитов А. М. Германская нация и германское национальное сознание в исторической ретроспективе // Полития. 2015. № 2. С. 22-38.
50. Фурцев Р. В. Роль имперской Италии в политике императоров Позднего Средневековья [Электронный ресурс] // Теория и практика общественного развития. 2012. № 8. С. 222-224. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/rol-imperskoj-italii-v-politike-imperatorov-pozdnego-srednevekovya>
51. Фурцев Р. В. Фридрих I Барбаросса и его политика в отношении норманнского государства в Италии [Электронный ресурс] // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. 2010. № 2. С. 90-96. Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15552224>
52. Хачатурян Н. А. Власть и общество в Западной Европе в Средние века [Электронный ресурс]. Москва: Наука, 2008. 313 с. Режим доступа: <http://znanium.com/bookread2.php?book=374441>

53. Хачатурян Н.А. Политическая и государственная история Западного Средневековья в контексте структурного анализа // Средние века. 1992. Вып. 54. С. 5-22.

54. Хачатурян Н.А. Современная историография по проблеме королевской власти в средневековом обществе // Средние века. 1995. Вып. 58. С. 144-149.